

شرایط فلسفی بودن مباحث مختلف:

بحث فیلسوف، خواه مسلمان، خواه مسیحی و خواه پیرو هر مسلک دیگر درباره خدا، تا وقتی فلسفی است که از استدلال عقلی محض، تجاوز نکند و نتایج تفکر خود را به صورت استدلالی عرضه نماید.

ویژگیهای فیلسوف:

فیلسوف کسی نیست که عقیده ای نداشته باشد، بلکه کسی است که براساس قواعد فلسفی عقیده ای را پذیرفته و با قواعد فلسفی از عقیده خود دفاع کند. فیلسوف معتقد به خدا، از طریق استدلال به خدا اعتقاد پیدا کرده است و از طریق استدلال هم از خدا دفاع می کند.

اثبات وجود خدا از طریق عقل و استدلال:

با اینکه برخی از فلاسفه اروپایی به این نتیجه رسیده بودند که وجود خدا را نمی توان از طریق عقل و استدلال عقلی اثبات کرد، اما فیلسوفان مسلمان، از فارابی تا ملاصدرا و فلاسفه معاصر، نظرشان بر این است که اثبات وجود خدا از طریق استدلال عقلی امکان پذیر است.

پیامد:

از همین رو، هر کدام از این فلاسفه تلاش کرده اند با بیانی بسیار دقیق، استدلال های طرح شده را توضیح دهند یا استدلالی جدید ارائه کنند(اگر چه «خدا» و «الله» دو اصطلاح دینی اند، اما از نظر فلاسفه، همین خدا، واجب الوجود، مبدأ هستی و علت نخستین همه موجودات هم هست).

استدلال فارابی در نفی تسلسل و اثبات خدا:

الف) در جهان پیرامونی ما اشیایی هستند که وجودشان از خودشان نیست و معلول چیزهای دیگرند.
 ب) وجود علت بر وجود معلول مقدم است و وجود معلول، مشروط به وجود علت است. یعنی، فقط در صورتی که علت موجود باشد، معلول هم موجود خواهد بود.
 ج) اگر معلولی که اکنون موجود است علتی داشته باشد که آن علت هم خودش معلول باشد، به ناچار، این معلول هم علت دیگری دارد. حال اگر این علت دوم هم معلول باشد، برای موجود شدنش به علت سومی نیازمند است.

به وجود آمدن تسلسل علل نامتناهی:

اکنون اگر سلسله علتها بخواهد تا بی نهایت پیش برود، یعنی منتهی به علتی نشود که معلول دیگری نباشد، «تسلسل علل نامتناهی» پیش می آید و چنین تسلسلی محال است؛
 علت: زیرا اگر سلسله علتها بخواهد تا بی نهایت به عقب برود، اصلاً نوبت به معلولی که هم اکنون پیش روی ماست، نمی رسد. به عبارت دیگر، ابتدا داشتن سلسله بی نهایت، خود متناقض و غیر ممکن است.

(کلمه تسلسل از کلمه «سلسله»، به معنای زنجیر است. فلاسفه ترتب معلولها از علت ها را به حلقه های زنجیری تشبیه می کنند که به ترتیب، پشت سر یکدیگر قرار گرفته اند و هر کدام، از یک طرف به حلقه قبلی و از طرف دیگر به حلقه بعدی مربوط می شوند.)